

שקול כנגד החזקה [י"מ משום שהוא רוב התלוי במעשה ואין הולכים אחריו. עפ"י ריה"ל מיזליש קדושין שם. ובבכורות כ נחלקו בדבר אמוראים], אבל במקום רוב גמור – גם לרבי מאיר הריזה ספק. שיטת הרמב"ן (ביבמות קיט) שלר"מ רוב מול חזקה נידון כמחצה על מחצה אלא שלענין טומאה מיקל משום 'דלא מפשינן בטומאה' (ונראה פשוט משום שהוא ספק בדבר שאין בו דעת לישראל שמדין תורה טהור אף ברשות היחיד, וסובר ר"מ שלא עשאוהו כמי שיש בו דעת לישראל (ע' קדושין שם) משום דלא מפשינן בטומאה. וע' גם תורי"ד קדושין ותוס' כתובות יג:). ולרבנן, ב'רובא וחזקה' הולכים אחר הרוב לחומרא ומדרבנן, אבל חוששים למיעוט. (לשיטה זו י"ל שרוב תינוקות מטפחים אינו שונה משאר 'רוב' שבתורה, ולעולם רובא עדיף מדרבנן ולחומרא. ולכאורה כ"ז רק לרבי יוחנן אבל לר"ל ששורפים משמע דל"ה ספק. וע' תוס' יבמות קיט; ספר הישר תלח; חזו"א ריש דמאי; ידים ו,ו-ז; שבט הלוי ח"ה פה,ו).

'אלא למעוטי רובא דרבי יהודה...' יש מפרשים [דלא כפרש"י ורמב"ן] שרבי יוחנן בא לומר שהלכה כחכמים אעפ"י שמסתבר טעמו של רבי יהודה. ויתכן שטעמם של חכמים הוא, הואיל ומיעוט חתיכות של מיני דמים טהורים מצוי הוא, מעמידים האשה על חזקת טהרתה (עפ"י רשב"א וריטב"א, ר"ן ותורי"ד כא.). התוס' (כא. ד"ה רבנן) הקשו מה טעם אין מטמאים ברשות היחיד, ותרצו שלחכמים רוב חתיכות אינם של ארבעה מיני דמים. ולדעת שאר הראשונים צ"ל שספק במטמא אין ללמוד מסוטה לטמא כשיש חזקת טהרה (כסברת הראשונים לעיל ב – ע' במובא שם), ועכ"פ אינה טמאה ודאי אלא מספק (כמוש"כ הרשב"א להלן כא. בשם רש"י וכן בריטב"א ובתורי"ד).

דף יט

'חמשה דמים טמאים באשה...' כתבו הראשונים ז"ל שעתה אין אנו בקיאים במראות הדמים, שצריך לכך בקיאות גדולה, ואף בימי הגמרא היו חכמים שנמנעו מלראות דם מפני חוסר הבחנה (ע' להלן כ.). כל שכן עתה שנתמעט לבם של חכמים מפני כובד הגלות ותכיפת הצרות (ע' הלכות נדה להרמב"ן א,טו), הלכך כל מראה שיש בו אדמומית וכן בכל מראה שחור אפילו כזית ודיהה ממנו, ואפילו דיהה מן הדיהה – צריכה לישוב עליו שבעה נקיים (הדושי הרמב"ן), מלבד הירוק הואיל ואין בו אדמומית (עפ"י הרא"ש ושאר פוסקים).

ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (שעה) כתב אודות מראות לבנים שהר' שמשון מטריוויש היה אוסר משום שאין אנו יודעים מהו 'כמימי בשר צלי', וגם שמא יצא אדום ואח"כ נשתנה [ע' בפתח עינים להלן כ: שתמה על סברא זו שהיא מנוגדת לסוגיא ערוכה שם], אבל הר' משה והר' יצחק אחיו התירו בלי גמגום. ובתרומת הדשן (רמו) צדד בדבר בדעת הסמ"ק (רצג) ושערי דורא (כא), שמא לדעתם יש להחמיר אף בלבן ובירוק).

וכן כתבו אחרונים להקל במראה חום כעין קליפת ערמונים או כעין משקה קפה, לפי שאינו נוטה לאדמומית (עפ"י סדרי טהרה ופ"ת קפה, א). ובבדיקת האשה יש מחמירים, בפרט בתחילת שבעת נקיים או בימים הסמוכים ממש לוסתה – אם לא באשה שאינה יכולה ליטהר בלא זה (ע' שבט הלוי ח"ג קכא וח"ד קג וח"ה קו,ו).

וכן במראה אפור אין להחמיר, שידוע שאינו בכלל 'שחור' (עש"ך קפה סק"ב ודרכי תשובה סק"ו; שבט הלוי ח"ה קו,ו).

ויש מהאחרונים שכתב להחמיר בזמן הזה אפילו בירוק כזה וכשעוה אלא אם יש צדדים אחרים וסברות מוכיחות שאינו דם הנדה (עפ"י של"ה שער האותיות, ממחרש"ל), אבל דוקא ברואה באקראי, אבל הרואה

תמיד ירוק – אין להחמיר (ב"ח קפח). ושאר אחרונים נקטו להקל (וע"ע שבט הלוי ח"ג קכא). ובבדיקת הפסקת טהרה כתב החכמת-אדם (קיו, ט) להחמיר. ונראה שהוא הדין לשלשה ימים ראשונים משבעה נקיים (אגרות משה יו"ד ח"ד יז, 1).

וגזרת חכמים אחרונים היא מחכמי הגמרא או גזרת הגאונים שאחר הגמרא (עפ"י שו"ע הגר"ז קפח סק"ב. וצ"ע שהרמב"ם (בפ"ה מאיסו"ב) לא הביא זאת, ואילו היתה זו גזרה ידועה לא היה משמיט).

'הירוק'. אין הכוונה לירוק ככרתי אלא כמראה האתרוג שנוטה קצת לאדמומית (תוס' בע"ב ושו"ר) או צבע הדומה לחלמון ביצה או לזהב הנוטה למראה אדמומית. וזהו סתם 'ירוק' שבגמרא (רא"ש ושו"פ).

וכתב מהר"ם מרוטנברג (תרלא) ששלשת המראות בלו"א [כיס ורקיע] גע"ל [כשעוה] גרי"ן [כעשב] בכלל 'הירוק' – שאין בהם אדמומית

והמאירי כאן כתב שאף חכמים לא נחלקו אלא במראה שאין בו אדמומית כלל כגון כרתי, אבל בנוטה לאדמומית כשעוה או כחלמון ביצה – לדברי הכל טמא. [וכן נמצא לתלמידי רבנו יונה (בברכות רפ"ה) שכתב לאסור במראה החרדל. אך י"א שטעות סופר היא, או שאין כוונתו לחרדל שלנו. עפ"י ערוך השלחן], ואין כן דעת שאר ראשונים כאמור. ואף המאירי עצמו במסכת עדויות פירש כשאר הראשונים (ע"ע שבט הלוי ח"ג קכא; טהרת הבית עמ' רפח ואילך).

ואף על פי שהם סמיכים כדם – טהורים (עפ"י רא"ש ושו"פ). ואף הירוק והלבן באים מהמקור אלא שהתורה טיהרתם (עפ"י תרומת הדשן רמו עפ"י הרמב"ם. ונקטו הפוסקים עפ"י שגם אם הרגישה פתיחת פי המקור ובדקה ומצאה מראה טהור – טהורה. שו"ע ורמ"א קפח, א).

יתר על כן כתב בחו"א (קוד, ד) להוכיח שגם הירוק נקרא 'דם' אלא שלענין טומאת גדה התורה טיהרתו, שלכך הקשה ר"מ לחכמים שבדין הוא שיכשיר את הזרעים כשאר דם [וכן מורה הלשון שאמרו להלן כב. על שאר מראות: 'שאר מיני דמים']. ובמנחת שלמה (ח"ב ע, כו) כתב שנראה שאפילו אם תראה האשה מראה כזה אשר לדעת מומחים הוא תערובת של דם עם ליחה אחרת, מ"מ אם בשעה שיצא מהבית הפנימי כבר נשתנה למראה טהור – טהורה, וכמו שמשמע בגמרא שאם היו יודעים בבירור שהדם השחיר קודם יציאתו מהמקור, הרי זה טהור (ועע"ש בסי' עא שצדד בדבר לפום ריהטא. וכן בשו"ת אבני נזר יו"ד רכה, יג ואילך) חכך בדבר [ושונה השחור שחל שינוי באיכות הדם]. וע"ע בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב ע.

ויש ראשונים שכתבו שהמראות הטהורות אינם מהמקור (כ"כ תורי"ד להלן כב. – שאם הם מהמקור מדוע אינם טמאים למ"ד מקור מקומו טמא]; ספר החינוך רז).

במנ"ח שם תמה על כך מסוגיתנו. ובסדרי טהרה (קפח, ד ד"ה אבל) צדד שאמנם הירוק והלבן באים מן המקור, כפי הנראה מהגמרא, אך אין על כך חזקה כבשאר דמים ואפשר שבאו מהדפנות ומהעליה, לכן אין לטמאם גם אם נוקטים 'מקור מקומו טמא', כי בספק אין לטמא מפני טומאת מקור הלל"מ ואינה מפורשת בתורה).

'שחור כחרת'. חרת הוא צבע שחור שצובעים בו עורות וכיו"ב.

'אלא בין נגעי אדם לנגעי בתים... הכא נמי בין דם גדה לדם זיבה וכולן טמאין...' בירושלמי (ה"ו ובפני משה) מתרץ לפי שלא נאמר 'בין דם ודם' אלא בין דם לדם משמע בין דם טמא לדם טהור.

ואולם תלמוד דידן סובר שיתכן לפרש בין דם לדם – בין דם גדה לדם זיבה, אלא ההוכחה היא מכך שהזקן-ממרא נחלק על ב"ד, משמע שיש סוגים טמאים ויש טהורים.

זכי תימא כולו הפך לבן טהור הוא, ההוא בוהק מקרי'. לא מצינו בכתוב שכולו הפך לבן נקרא בוהק

רק בבהרות לבנות שכהו מראיתם, רק הכוונה כיון שהתורה טיהרתו הריהו חשוב כבוהק בעלמא ואינו נגע (תורי"ד. וע' גם בערך לנר ובפירוש הראב"ד לתו"כ תוריע י).

'אלא הכא אי דם טהור ליכא, במאי פליגי' – הזקן-ממרא עם החכמים.
ומבואר מהגמרא שאין הזקן-ממרא חייב כשנחלק בדבר שהכל מודים בו, אלא דוקא אם נחלק בדבר שאינו מפורש ויש בו שאלה או מחלוקת, וכשם שאמרו (בהוריות ד.) לענין חיוב פר העלם דבר בהוראת ב"ד שאינה נחשבת הוראה בדבר שהצדוקים מודים בו, כך הוא הדין לזקן ממרא (עפ"י חזון איש סנהדרין סו"י כג).

ובספר דבר אברהם (ח"ג סו"י כב) תמה היכן מצינו שאינו חייב בדבר שאין הצדוקים מודים בו. עוד הקשה שם, הלא יתכן שנחלקו במחלוקת נוספות שיש בנדה. וכן העיר הגר"א בנצול שליט"א: 'צ"ע דלמא פליגי בפלוגתות דמתני' לקמן ל"ו: וכיו"ב, דאינן תלויות במראה הדם'.

'אימא אדום ותו לא' – שמן הדין לא היה לנו לאסור אלא אדום גמור, ולא מראות אדומים שיש אדום מהם (עפ"י יראים השלם כו).

ודוקא משום שנאמר בין דם לדם ומזה למדנו שיש דם טהור, אבל לולא קרא הוה אמינא כל מראה אדמומית טמא (עפ"י חזון איש קז, ד. וע"ש בס"י יב סק"ד).

וע' בספר דבר אברהם (ח"ב ט) שבאר מדוע חייבים על אכילת דם אעפ"י שאינו אדום גמור [כמשמעות לשון הרמב"ם מאכ"א ו,ג], והלא אין שם ריבוי לשאר מראות. ולמש"כ החזו"א לא קשה מידי.

'איכא בינייהו לתלות'. וצריך לומר שתנא קמא מסופק בדרשת 'דמיה' 'דמיה' הרי כאן ארבעה (עפ"י חזו"א קז, ד).

(ע"ב) 'אמר רבי יוחנן: ירד רבי מאיר לשיטת עקביא בן מהללאל וטימא...' פירש הרמב"ן שכן היה משמע לו לרבי יוחנן מלשון המשנה: 'אמר רבי מאיר אם אינו מטמא משום כתם מטמא משום משקה' – משמע שלדבריהם אמר להם, כלומר אמנם אתם מקלים בזה, הודו לי עכ"פ בזה. ועתה הגמרא מפרשת והולכת על מה דיבר רבי מאיר.

והביא שם שני פירושים אחרים; לפירוש אחד דברי ר"מ מוסבים כלפי חכמים המטופקים בדם הירוק, שעכ"פ היה להם להכשיר הזרעים בו [ודחה הרמב"ן פירוש זה]. או שריו"ח פירש דברי ר"מ שטהור משום כתם אבל טמא משום דם, והגמרא הקשתה על הלשון ודחתה דברי רבי יוחנן.

'ורבנן, אדם דן ק"ו מעצמו ואין אדם דן גזרה שוה מעצמו' – אלא מרבו, ורבו מרבו עד משה רבינו (ערש"י סוכה יא: ופסחים סו.). ויש סוברים שבית דין הגדול יכול לדרוש מעצמו, ורק שאר כל אדם אינו דן מעצמו אלא אם כן היא מקובלת מבית דין הגדול ('קנאת סופרים' בדעת הרמב"ם בספר המצוות שרש שני), וזהו סייג ותנאי שהתנו חכמים שלא כל אדם ידון במדה זו אלא ב"ד הגדול שידעו לחקור היטב אם באמת מלים אלו נכתבו לשם כך בתורה, הם דרשו גזרה שוה ככל שאר המדות שהתורה נדרשת בהן (שם. וע' בהגהות ריעב"ץ להלן כב: ובספר דורות ראשונים כרך ה, יח).

ומה שמצאנו מחלוקות חכמים בגזרות שוות בכמה מקומות – כי זה קיבל הג"ש מרבו וזה לא קיבל (ע' שבת צו. ורש"י; פסחים סו. וסוכה יא:). ולהלכה יש לנקוט כדעת מי שקיבל הגזרה-שוה, שהרי החולק חולק

רק משום שלא שמע, וזו אינה ראייה (עפ"י ריטב"א ר"ה לג. ולדברי התוס' בשבת (צז. ד"ה ג"ש) שהחולק נחלק משום שהיה לו בקבלה מניין הגורות-שוות שבכל התורה ולכן לא קיבל ג"ש נוספת שהיא יתרה לו על חשבוננו – לדבריהם לכאור' אין מקום לסברת הריטב"א).

כתבו ראשונים שבכל דבר שידועים בו שכן הוא האמת, ולא נתברר לנו סמך מן הכתוב – הרשות ביד כל אדם לדונה ולהביאה בגזרה שוה (נמוקי יוסף ב"ק רפ"ח בשם הרא"ה), וכבר נאמר בירושלמי (פסחים ו, א) שלקיים תלמודו אדם דן גזרה שוה מעצמו.

בטיבה של קבלה זו, פרשו ראשונים (ע' בהשגות הרמב"ן לספר המצוות שרש ב; ספר הכריתות ב; רמב"ן ב"מ פז: ור"ן שם ובשבעות ז. וע"ע הליכות עולם ד): לא שנתקבל שמתיהבה פלונית בענין פלוני יש ללמוד הלכה פלונית אלא נתקבל חלק אחד מחלקי הג"ש; פעמים נתקבל שהלכה מסוימת נלמדת בג"ש ולא נאמר מאין היא נלמדת, ופעמים שנתקבל ללמוד הלכה מסוימת מענין מסוים אבל לא נמסר מאיזה מלים, ופעמים נתקבלה המלה בלמד אבל לא במלמד או במלמד ולא בלמד, וכן יש שנתקבלו המלים שמהם למדים אבל לא נתקבל באיזה ענינים הן אותן המלים (ע' בכ"ז בפירוט באנצ. תלמודית כרך ה עמ' תקמט ואילך. וע"ע במובא להלן כב:).

וצ"ע בדעתו של ר"מ בענינו, שנראה שלא היתה לא קבלה על ג"ש זו, שהרי לשיטתו הירוק טמא וכדם נדה הוא שמכשיר מקרא אחריו (לדהתוס' ועוד ראשונים), ואעפ"כ אומר הוא לחכמים המטהרים שיש לדרוש הג"ש. ושמו סבר שאין זה אלא אסמכתא וגילוי מלתא ועיקרו מקבלה או מסברא שאינו שונה משאר דם, ותדע שהרי המקראות הללו אינם בתורה והוא למד דין תורה (וכעין שאמרו בב"ק ב: וע"ע ערוך לנר כאן ולהלן כג. מתן בסתר ופתחי נדה).

'איזהו אדום כדם המכה. מאי כדם המכה, אמר רב יהודה אמר שמואל: כדם שור שחוט... עולא אמר כדם צפור חיה... מיתיבי הרגה מאכולת הרי זה תולה בה, מאי לאו דכולה גופה – לא דראשה...' יש לנו לפרש שכל האמוראים אינם חולקים זה על זה, אלא מר בקי במראה מסוים ומר במראה אחר והכל בכלל 'אדום כדם המכה'. [ומשום כך לא הקשו מדברי הברייתות שתולה במאכולת או בבנה ובעלה על שאר החכמים – כי י"ל שהכל מראה אחד הוא, רק הקשו על האומר מאכולת הראש דוקא ובברייתא נראה שאף מאכולת הגוף, ותרצו שגם בברייתא מדובר במאכולת שבראש] (עפ"י רמב"ן. והרמב"ם (איסור"ב ה"ח) נקט כרב נחמן, דם הקוה).

דף כ

'בקילור' – קילור היא משחה שנותנים על העין לתרופה.

'כדיו וכענב – טמאה... כזית כזפת וכעורב – טהור.' אף על פי שהזית והעורב נראים שחורים יותר מהדיו והענב, מ"מ יש צהיבות על פניהם עד שלעתים נראים מרחוק כדבר אדום, אבל השחור האמיתי אין לו קרינה ושום ציהוב, וזהו מה שחידש שמואל (ריטב"א).

ויש ראשונים שפרשו שה'עמוק' הוא אכן מעט בהיר ואינו שחור כל כך [כמו שאמרו כיו"ב לענין מראה הנגע, שהעמוק הוא בהיר, כמראה חמה העמוקה מן הצל], ו'דיהה' שהוא טהור הוא השחור ביותר, שניכר בכך שאינו אדום שלקה (ערמב"ן לעיל וסמ"ג לאוין קיא בשם רבנו שמואל, והרמב"ן וש"ר דחו זאת. ועתורא"ש בשם ר"ח שהעמוק הוא שאינו שחור כל כך והדיהה הוא יותר לבן).